

Трачук Соломія Віталіївна

Магістр 2-го курсу, спеціальність «Політологія»

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0009-0002-5631-2428>

e-mail: solomiia.trachuk@knu.ua

ЧИННИКИ ЗРОСТАННЯ ПОПУЛІЗМУ В СУЧАСНИХ ЛІБЕРАЛЬНИХ ДЕМОКРАТІЯХ

Резюме

У статті розглядаються основні причини зростання популярності популістських рухів у сучасних ліберальних демократіях. З'ясовано, що популізм має різне значення для різних соціальних груп, але всі його прояви об'єднує критичне або підозріле ставлення до політичних еліт та усталених інститутів. Популісти позиціонують себе як ті, що виражають інтересів «простих» людей, які, на його думку, залишаються маргіналізованими або забутими владою, і часто апелює до риторики патріотизму. До того ж, популістська риторика має тенденцію створювати спрощену дихотомію між морально «чистим» народом і «корумпованою» елітою («ми» і «вони»), посилюючи наратив конфронтації та поділу всередині суспільства. Встановлено, що зростання популізму викликане поєднанням економічних, культурних і технологічних факторів, які сприяли поширенню почуття розчарування і зневіри в традиційних формах політичного представництва. Економічна глобалізація, зростання нерівності загострили почуття незахищеності серед значних верств населення, особливо тих, хто відчуває, що залишився позаду. Крім того, технологічні зміни, зокрема стрімкий розвиток соціальних мереж і цифрових комунікаційних платформ, суттєво вплинули на політичний ландшафт. Водночас фрагментація інформаційного простору та поширення дезінформації ще більше підірвали довіру громадськості до основних ЗМІ та інституцій. У статті представлено позиції авторів, за якої популізм розглядається не лише як нав'язане ззовні явище, що загрожує демократії, але й як таке, що породжує демократія через свої внутрішні протиріччя та невирішеність. Популістські лідери часто апелюють до невиконаних обіцянок демократії, особливо до ідеалів

рівності, участі та представництва, використовуючи це розчарування для зміцнення власної влади та підризу демократичних інститутів зсередини. У цьому сенсі популізм можна трактувати і як симптом, і як наслідок кризи ліберальної демократії.

Узагальнено, що популізм як складне і багатогранне явище, що є результатом взаємодії економічної нерівності, культурного опору прогресивним змінам і технологічних трансформацій в інформаційному просторі. Зростаючий вплив популістських рухів становить серйозний виклик ліберальній демократії і вимагає глибокого розуміння його коренів, щоб захистити демократичні цінності та інститути в сучасному світі.

Ключові слова: економічна нерівність; ідентичність; культурна реакція; соціальні мережі; лібералізація; інформаційний простір.

Вступ

В останні роки зростання популізму стало одним з найактуальніших викликів для сучасних ліберальних демократій. Зростання впливу популістських партій та лідерів у Європі, США та інших частинах світу відображає глибокі політичні, економічні та культурні трансформації, які загрожують стабільності демократичних систем. Ця проблема залишається надзвичайно актуальною і сьогодні, оскільки популістські рухи продовжують кидати виклик не лише політичному істеблішменту, але й основним принципам ліберальної демократії — таким як плюралізм, захист меншин та верховенство права.

Феномен популізму широко досліджується багатьма вченими з різних наукових галузей. Серед ключових авторів, чиї роботи присвячені цьому питанню — Ларрі Даймонд, Рональд Інглхарт, Піппа Норріс, Кас Мудде, Ян-Вернер Мюллер, Яша Мунк, Дані Родрік, Катрін Фієскі, Адам Пшеворський, Курт Вейланд та Джон Джудіс. Вони зосереджуються на поясненні природи популізму, його ідеологічних характеристик та механізмів мобілізації та наголошують на викликах, які популізм становить для ліберальної демократії, підкреслюючи його антиплюралістичні тенденції, протистояння демократичним інститутам та роль у поглибленні політичної поляризації.

Метою цього дослідження є виокремлення основних факторів, які сприяли зростанню популізму в сучасних ліберальних демократіях. Дослідження прагне продемонструвати, що популізм є багатовимірним явищем, яке виникає внаслідок взаємодії економічної нерівності, культурної реакції та технологічних змін в інформаційній сфері. Воно також має на меті підкреслити, що популізм відображає внутрішні суперечності самої демократії, виникаючи у відповідь на невинуваті очікування та зростаючу недовіру до традиційних інститутів.

Методи дослідження

Дослідження ґрунтується на використанні загальнонаукових методів, зокрема аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення. Основним методом дослідження є аналіз наукової літератури, зокрема теоретичних та емпіричних праць, присвячених проблемі популізму та його впливу на сучасні ліберальні демократії. Так, порівняльний метод дозволив проаналізувати основні підходи до пояснення причин популізму — економічних, культурних і технологічних — та виокремлення як їхніх спільних рис, так і специфічних особливостей у різних політичних контекстах. У роботі також використано метод контент-аналізу для дослідження наукових публікацій, експертних висновків та даних соціологічних опитувань. Таке поєднання методів дозволило здійснити комплексне та багаторівневе дослідження популізму як складного та динамічного явища в сучасних демократичних суспільствах.

Результати дослідження

Хоча демократію часто ототожнюють із правом голосу, її повноцінне втілення — ліберальна демократія — значно перевищує межі простої участі у виборах. Як підкреслює Ларрі Даймонд, ліберальна демократія передбачає дотримання основоположних громадянських свобод, зокрема свободи слова, релігії, зібрань і об'єднань [1, р. 16]. Вона також гарантує рівні права для расових і культурних меншин, а також справедливу та неупереджену правову систему. Проте ці основи дедалі більше руйнуються в різних кутках світу. Формально демократичні інститути можуть залишатися на місці, але фактично їх сутність поступово підривають. Це поступове ослаблення не є випадковим — його спричиняє зростання популістських сил, які живляться громадським невдоволенням і недовірою до еліт.

У цій роботі стверджується, що популізм найкраще розуміти як особливий вид політики, що претендує на уособлення єдиної волі «народу» у протистоянні з відірваною від реальності елітою. У концепції Даймонда популізм характеризується ворожістю до еліт та інституцій, спиранням на харизматичного лідера та схильністю ставити волю більшості вище за принципи плюралізму. Загроза виникає тоді, коли популізм набуває неліберального і націоналістичного характеру — придушуючи інакодумство, обмежуючи громадянські свободи та маргіналізуючи меншини [2]. Щоб зрозуміти, чому популізм став таким впливовим, необхідно дослідити глибокі структурні чинники, що сприяють його зростанню.

Найбільш очевидним підходом до пояснення розвитку популізму є економіка, а саме акцент на економічній нерівності, що зосереджується на глибоких трансформаціях суспільства, таких як розвиток економіки знань, автоматизація, занепад індустріального сектору, а також вплив

глобалізації. Ці тенденції збільшили нерівність не лише між капіталом і працею, а й між різними сегментами самої робочої сили. Такий розвиток подій спричинив розчарування і призвів до підтримки популістських платформ.

Упродовж більшої частини ХХ століття, особливо після Другої світової війни, ліберальні демократії забезпечували зростання рівня життя. Економічне зростання та відносна рівність зміцнювали довіру громадян до системи. Проте в останні десятиліття темпи зростання сповільнилися, а нерівність значно зросла. У США та більшій частині Європи багато громадян стикаються зі стагнацією заробітних плат і зниженням соціальної мобільності. Це породжує розчарування — не стільки через злидні, скільки через відчуття того, що їх залишили позаду. При цьому підтримка популістських рухів чи лідерів надходить не обов'язково від найбідніших верств, а скоріше від тих, хто побоюється соціального падіння та занепаду свого регіону. Традиційні механізми соціального забезпечення, які колись компенсували ці групи, більше не є ефективними або через скорочення соціальної держави, або через недостатність лише грошових трансфертів для подолання глибокої економічної невизначеності.

На думку багатьох дослідників, однією з найбільших мобілізаційних тем для правих популістських партій є імміграція — особливо після кризи біженців 2015 року. Хоча здебільшого науковці не знаходять економічного підґрунтя для страху перед імміграцією (з огляду на мінімальний вплив на заробітну плату та зайнятість), бо реакція громадськості, зумовлена радше сприйняттям загроз культурній ідентичності, ніж фінансовою конкуренцією. Тим не менш, економіст Роберт Голд також визнає економічне підґрунтя: конкуренція за добробут може посилюватися з міграцією, особливо коли суспільні блага є дефіцитними [3, р. 75]. Рішення Великої Британії вийти з ЄС є яскравим прикладом того, як економічні невдоволення впливають на політичну поведінку. Голд підкреслює, що регіони, які найбільше постраждали від торговельних шоків і деіндустріалізації, з більшою ймовірністю підтримали Brexit. Ці регіони також мають тенденцію до більшої концентрації низькокваліфікованих працівників. Кампанія «Leave» скористалася економічним незадоволенням і культурним занепокоєнням, змішавши фактичні твердження з оманливими наративами — стратегія, яка, хоч і є сумнівною з економічної точки зору, виявилася політично ефективною. Популістські партії вміють конструювати емоційно резонансні історії, які пов'язують економічну маргіналізацію з культурними змінами. Така суміш часткової правди, викривлень і символічної політики пропонує спрощене (хоча й оманливе) пояснення складних глобальних процесів — таке, що резонує з виборцями, які відчувають себе покинутими позаду.

Відомий економіст Томас Пікетті спричинив нові дебати щодо різкого зростання багатства та нерівності в доходах. Його робота підкреслює, що, хоча західні економіки пережили значне зростання в останні десятиліття, більша частина фінансових вигод була сконцентрована серед перших десяти відсотків — особливо найбагатшого одного відсотка — в той час як реальні доходи широких верств населення або стагнували, або знижувалися [4].

Науковці вказують на кілька структурних причин, що стоять за цією зростаючою нерівністю. Серед них — розвиток автоматизації, переміщення робочих місць, глобальна мобільність капіталу і робочої сили, послаблення традиційних профспілок, а також обмеженість регуляторних повноважень демократичних урядів щодо транснаціональних корпорацій і міграційних потоків. Не складно пов'язати ці структурні трансформації безпосередньо зі зростаючою привабливістю популістських рухів, адже популісти черпають силу в збільшенні розриву між економічними «переможцями» і «переможеними» на глобалізованому ринку. Ті, хто стикається з економічною незахищеністю, часто звертаються до групової згуртованості, дотримання звичних норм і зростаючої недовіри або неприйняття аутсайдерів, яких вони вважають чужими. У цьому контексті невпевненість і страх викликають прагнення до сильного, захисного лідерства. Такі кризові події посилюють колективні тривоги, існуюче розчарування і з відчуттям того, що їх залишили позаду — невдоволення, яке популістська риторика швидко експлуатує. Але враховуючи слабкий емпіричний зв'язок між показниками економічної незахищеності та підтримкою популізму, ми повинні розглядати кризу більше як пусковий механізм, ніж першопричину широко поширеної підтримки популістів.

Окрім цього, варто зазначити, що навіть у США фінансове становище людини більше не є вагомим показником того, як вона голосуватиме. Натомість їх позиція щодо соціальних і культурних питань дає набагато чіткіший сигнал про те, чи підтримують вони республіканців чи демократів [5, р. 12]. Цей зсув частково пояснюється довгостроковими глобальними економічними тенденціями, які підштовхнули економічну політику до центру в багатьох країнах. У 1960-х роках розрив між лівими та правими політиками був набагато драматичнішим, наразі ж політичні баталії все частіше переміщуються на культурну територію. Попри поширені твердження, що виборці, які голосують за Брекзит, Трампа чи європейські популістські партії, в основному мотивовані економічними труднощами чи нерівністю — більшість досліджень свідчать про протилежне. Саме культурні погляди та цінності, а не фінансові проблеми, зараз є домінуючою силою, що формує їх політичний вибір.

Рональд Інглхарт і Піппа Норріс у своєму дослідженні на основі соціологічних опитувань порівнюють вплив культурних цінностей та економічної нестабільності як чинників підтримки популістських партій. Вони доходять висновку, що культурна реакція (*cultural backlash*) має вищу пояснювальну силу, ніж економічні чинники [6]. Це — реакція на глибокі ціннісні зрушення, що відбулися в західних суспільствах за останні кілька десятиліть. З цієї точки зору, підтримка популістів розглядається як реакція тих, хто відчуває себе відчуженим культурною лібералізацією та поширенням прогресивних норм.

Популізм поширюється серед людей, які відчувають себе відсталими — не економічно, а культурно. Така реакція особливо поширена серед старшого покоління та менш освічених виборців, які прагнуть повернення до більш традиційних соціальних цінностей, що домінували протягом більшої частини ХХ століття. Їх ґрунтовне дослідження вказує на глибоку культурну трансформацію, яка розгорнулася за останні п'ятдесят років у багатьох заможних демократіях. Серед наступних поколінь зростає підтримка постматеріалістичних цінностей: підтримка особистої автономії, світського способу життя, гендерної рівності та мультикультурної інклюзії. Ці зрушення стали помітними завдяки еволюції сімейних структур, зростанню толерантності до імміграції та посиленню підтримки глобальних інституцій і міжнародної політики, що базується на співробітництві. Однак ця широка культурна лібералізація також викликала опір. Багато старших або більш традиційно налаштованих людей негативно відреагували на те, що вони вважають витісненням давніх норм — чи то щодо гендерних ролей, релігійних звичаїв, чи національної ідентичності. Ці настрої особливо виражені серед тих, чиє становлення проходило під знаком суворіших моральних норм і жорсткіших соціальних ієрархій. Соціологічна теорія допомагає пояснити ці закономірності. Цінності, сформовані в юності, як правило, зберігаються протягом усього життя, а це означає, що люди, виховані в консервативному середовищі, часто зберігають ці переконання навіть тоді, коли суспільство навколо них змінюється. Більше того, такі фактори, як вік, освіта та стать, суттєво впливають на ймовірність прийняття прогресивних поглядів. Наприклад, молодші та освіченіші люди, як правило, більш відкриті до розмаїття та космополітизму, тоді як старші когорти частіше відчувають себе культурно дезорієнтованими або маргіналізованими.

Норріс та Інглхарт також підкреслюють, що зміни в гендерних нормах — зокрема, занепад патріархальних уявлень про фіксовані ролі чоловіків і жінок — ще більше віддалили традиціоналістів. Зростаюча роль жінок у суспільному житті, а також еволюція очікувань щодо сім'ї та роботи сприяли відчуттю культурної втрати серед тих, хто раніше займав домінуючі позиції в суспільному устрої [6, р. 90].

Тож теза про культурну реакцію полягає в тому, що популістські рухи набирають обертів, апелюючи до людей, які відчують себе культурно витісненими через швидку лібералізацію норм у західних суспільствах. Це обурення підживлює підтримку лідерів і партій, які обіцяють відновити традиційні цінності та захистити національну ідентичність від зовнішніх і внутрішніх загроз. До цього можна додати і той факт, що все більше відбувається поглиблення культурного розколу між міським і сільським населенням, що сприяє фрагментації демократії. Міські райони, як правило, більш ліберальні та різноманітні, все більше розходяться з сільськими регіонами, які цінують традиції, соціальну стабільність та релігійну ідентичність. Цей культурний розрив сприяє взаємному нерозумінню і презирству — міські жителі часто стереотипно сприймають сільських жителів як відсталих, а сільські громади відчують неповагу і маргіналізацію. Науковці бачать у цьому здебільшого негативні наслідки — як відчуженні і сприятливому ґрунті для популістського обурення [7, р. 95].

Головною загадкою популістського сплеску є його географія: популісти часто досягають найкращих результатів у регіонах з низьким рівнем імміграції. Манк підкреслює, що Трамп, наприклад, мав набагато гірші результати в таких багатонаціональних містах, як Лос-Анджелес чи Чикаго, ніж у переважно білих сільських округах з мінімальною присутністю іммігрантів. Така ж картина спостерігається і в Європі, де правопопулістські партії набирають обертів у більш однорідних регіонах [8, р.170]. Пояснити цей парадокс можна за допомогою класичної теорії контакту Гордона Олпорта — яка припускає, що особиста взаємодія з групами меншин може зменшити упередження. На противагу цьому, однорідні райони, що переживають початкові демографічні зміни, часто реагують на них вороже. Мешканці, незнайомі з мультикультуралізмом і прив'язані до моноетнічної національної ідентичності, негативно реагують на появу навіть невеликої кількості чужинців.

Хоча економічна стагнація та культурна тривога суттєво сприяли умовам, у яких зростає популістська чутливість, вони не можуть повністю пояснити ту швидкість і масштаб, з якими популістські рухи здобули популярність. Третій, не менш важливий чинник — трансформація інформаційного простору через цифрові технології. Особливої уваги заслуговує зростання ролі соціальних мереж, які докорінно змінили способи створення, поширення та споживання політичних повідомлень — дозволяючи популістам обходити традиційних «воротарів» інформації, ефективніше мобілізувати прихильників і поширювати поляризуючі наративи з безпрецедентним охопленням.

Історично контроль над інформацією належав елітам. До появи друкарського верстата масова комунікація була практично неможливою через

високу вартість і ручну працю, що забезпечувало збереження релігійної та політичної ортодоксії. Мунк показує, що кожна комунікаційна революція перерозподіляє владу: вона дає змогу почути голоси, які раніше замовчувалися, але разом із тим руйнує існуючі інституції та відкриває двері для нових форм нестабільності. Винайдення друкарського верстата у XV столітті і сьогоднішні цифрові технології, зокрема соціальні мережі, мають подібний трансформаційний потенціал [8, р. 137].

Інтернет зруйнував роль традиційних медіа як фільтрів інформації. Тепер кожен може миттєво звернутися до глобальної аудиторії. Комунікація перейшла від моделі «один до багатьох» до «багато до багатьох». Зниження централізованого контролю над інформаційними потоками посилило вплив політичних аутсайдерів. Якщо раніше для впливу на громадську думку потрібно було мати доступ до видавничих платформ або великі бюджети, то сьогодні популісти можуть стати вірусними завдяки одному допису. Таке вирівнювання інформаційної ієрархії має глибокі наслідки для демократичного життя. З одного боку, воно дозволяє маргіналізованим групам чи опозиції оминати традиційні владні структури. З іншого боку, це створює середовище, в якому дезінформація, теорії змови та мова ворожнечі можуть поширюватися з безпрецедентною швидкістю і масштабами. Тож та сама технологія, яка колись допомагала організовувати продемократичні протести в авторитарних державах, тепер підживлює популізм у ліберальних демократіях. Популісти — тепер мають інструменти для мобілізації, поширення наративів і впливу на масову думку без інституційної підтримки.

Зазвичай зростання популізму пояснюють виключно зовнішніми факторами — економічними кризами, глобалізаційними викликами чи міграційними процесами. Проте, можливо, причини цього явища варто шукати не лише поза системою. Іноді самі механізми ліберальної демократії, попри свою сталість та беззаперечну цінність, залишають певні простори, які стають вразливими до популістських наративів. Замість того, щоб вважати популізм відхиленням від демократичних норм, його можна розглядати як невід'ємний елемент самої демократії. Маргарет Канован охарактеризувала популізм як «тінь демократії» (*shadow of democracy*), підкресливши, що ці два поняття є глибоко взаємопов'язаними [9]. Ця перспектива ознаменувала важливий зсув у науковому розумінні, визнавши, що популізм виникає всередині демократичної системи, а не поза нею. У своїй пізнішій роботі Канован розвинула цей аргумент, розглядаючи популізм як реакцію на внутрішні суперечності та напруження, які є невід'ємною частиною демократичного врядування. За цієї теорією демократія функціонує у двох принципово різних, але взаємопов'язаних вимірах. З одного боку, це вимір «визволення» (*redemptive*) — бажане, часто

квазіутопічне бачення політики, засноване на ідеалах народного суверенітету, колективної волі. З іншого боку, демократія також функціонує через «прагматичний» вимір (pragmatic) — інституційні процедури, бюрократичні механізми та компроміси, необхідні для повсякденного управління складними суспільствами. У той час як визвольне бачення обіцяє розширення можливостей, надає бачення майбутнього, прагматичний вимір забезпечує стабільність і функціональність завдяки встановленим правилам і технократичному управлінню [10, р. 8]. Популізм, у цьому контексті, виникає з найбільшою силою, коли дистанція між цими двома вимірами стає надто великою — коли бюрократична логіка управління затьмарює ідеали народовладдя та демократичної участі. Саме в такі моменти розчарування і зневіри в технократичному правлінні набирають силу популістські рухи, які позиціонують себе як справжній голос народу, що протистоїть відчуженій і корисливій політичній еліті. У цьому сенсі популізм слід розуміти не як викривлення демократії, а радше як симптом її невирішених суперечностей — постійне нагадування про подвійну природу демократії та виклики, пов'язані з балансуванням між її обіцянками, прагненням до ідеалу та прагматичними реаліями.

Політичний аналітик, науковець Катерін Фієскі розвиває цю думку, підкреслюючи, що популізм часто відображає реакцію на сприйняття зради основоположних обіцянок демократії. Це не просто критика еліт, а вимога відновлення морального договору між народом і тими, хто керує [11, р. 15]. Парадокс, який можна спостерігати, полягає в тому, що чим сильніші демократичні обіцянки — особливо обіцянки рівності та участі — тим гостріше відчуття розчарування, коли ці очікування виявляються невиконаними. Ця динаміка особливо помітна в таких країнах, які, як здавалося би, мають якісну демократію, але водночас популістські рухи набули популярності на тлі наративів про відстороненість еліти та інституційну неспроможність.

Однак, хоча це відчуття зради може бути справжнім серед певних верств населення, воно також часто інструменталізується політичними акторами. Багато популістських лідерів і партій навмисно посилюють відчуття кризи і розчарування, не обов'язково для того, щоб виправити відхилення від демократії, але для того, щоб зміцнити власну владу, апелюючи до емоційних наративів. У цьому сенсі популізм часто стає не стільки відповіддю на недоліки демократії, скільки стратегічним інструментом, що використовується для їх загострення.

Деніел Дреш і Марк Фрезе у книзі «Has Populism Won?: The War on Liberal Democracy» пропонують типологізацію популізму за джерелами його виникнення: культурний, соціально-економічний та антиелітарний [12, р. 24]. Кожен тип відображає окреме джерело соціального невдоволення, що

сприяє зростанню популістських рухів. Це показує те, що популізм не має єдиного кореня; натомість він відображає різні типи невдоволення — культурного, економічного та політичного характеру — які знаходять відгук у різних соціальних групах і пояснюють його глобальне поширення.

Висновки

Зростання популізму в межах ліберальних демократій — це багатогранне явище, зумовлене поєднанням економічних, культурних і технологічних чинників. Економічна нерівність і страх перед соціальним падінням підірвали довіру до традиційних політичних інституцій. Водночас культурна реакція на прогресивні цінності мобілізувала частину населення, яке відчуває відчуження через стрімкі соціальні зміни. Цифрова революція — передусім поширення соціальних медіа — ще більше прискорила поширення популістської риторики, дозволяючи політичним аутсайдерам обійти традиційні канали комунікації та посилювати поляризацію суспільного дискурсу. Усі ці процеси разом кидають серйозний виклик стійкості ліберальній демократії, підриваючи плюралізм та послаблюючи інституційні норми. Усвідомлення складної природи популізму є важливим не лише для академічного аналізу, але й для подальшого виявлення механізмів боротьби з популізмом та захисту демократичних цінностей у дедалі нестабільному політичному середовищі. Відповідь на популістський виклик вимагає не лише інституційних реформ та політичних заходів, але й зусиль, спрямованих на відновлення суспільної довіри, зміцнення соціальної згуртованості та оновлення демократичного проекту відповідно до сучасних реалій та очікувань.

Список посилань/References

1. Diamond, L. (2019). *Ill Winds: Saving Democracy from Russian Rage, Chinese Ambition, and American Complacency*. Penguin Books. 368 p.
2. Diamond, L. (2017). *When does populism become a threat to democracy?* Stanford University. URL: <https://diamond-democracy.stanford.edu/speaking/speeches/when-does-populism-become-threat-democracy>
3. Gold R. The economic causes of populism. *Global solutions journal*, (5), 72-77.
4. Piketti T. (2014). *Capital in the Twenty-First Century*. Cambridge: Harvard University Press, 2014. 696 p.
5. Zakaria, F. (2016). Populism on the March: Why the West Is in Trouble. *Foreign Affairs* 95(6), 9 – 15.
6. Inglehart, R., & Norris, P. (2019). *Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism*. Cambridge University Press. 554 p.

7. Galston, W. A. (2018). *Anti-Pluralism: The Populist Threat to Liberal Democracy*. Yale University Press. 157 p.
8. Mounk, Y. (2018). *People vs. Democracy: Why Our Freedom Is in Danger and How to Save It*. Harvard University Press. 400 p.
9. Canovan M. (1981) *Populism*. New York: Harcourt Brace Jovanovich. 368 p.
10. Canovan, M. (1999) *Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy*. *Political Studies*, XLVII, 2-16
11. Fieschi, C. (2020). *Populocracy: The Tyranny of Authenticity and the Rise of Populism*. Columbia University Press. 192 p.
12. Drache, D., & Froese, M. D. (2022). *Has Populism Won?: The War on Liberal Democracy*. ECW Press. 256 p.

Solomiia Trachuk

2nd year Master's degree, majoring in Political science

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0009-0002-5631-2428>

e-mail: solomiia.trachuk@knu.ua

**FACTORS OF POPULISM GROWTH IN MODERN LIBERAL
DEMOCRACIES**

Abstract

The article examines the main reasons for the growing popularity of populist movements in modern liberal democracies. Populism has different meanings for different social groups, but all its manifestations are united by a critical or suspicious attitude towards political elites, mainstream politics and established institutions. Populism positions itself as a spokesperson for the interests of «ordinary» people who, in its view, remain marginalised or forgotten by the authorities, and often appeals to the rhetoric of patriotism. In addition, populist rhetoric tends to create a simplistic dichotomy between a morally «pure» people and a «corrupt» elite («us» and «them»), reinforcing a narrative of confrontation and division within society. It is emphasised that the rise of populism is caused by a combination of economic, cultural and technological factors that have contributed to the spread of disillusionment and disbelief in traditional forms of political representation. Economic globalisation and rising inequality have exacerbated feelings of insecurity among large segments of the population, especially those who feel left behind. In addition, technological changes, such as the rapid development of social media and digital communication platforms, have had a significant impact on the political landscape. At the same time, the fragmentation of the information space and the spread of disinformation have further undermined public trust in mainstream media and institutions. The article argues that populism should be viewed not only as an externally imposed phenomenon that threatens democracy, but also as something that democracy itself generates through its internal contradictions and unresolved issues. Populist leaders often appeal to the unfulfilled promises of democracy, especially the ideals of equality, participation and representation,

using this disillusionment to consolidate their own power and undermine democratic institutions from within. In this sense, populism can be interpreted as both a symptom and a consequence of the crisis of liberal democracy.

In conclusion, the article presents populism as a complex and multifaceted phenomenon resulting from the interaction of economic inequality, cultural resistance to progressive change and technological transformations in the information space. The growing influence of populist movements poses a serious challenge to liberal democracy and requires a deep understanding of its roots in order to protect democratic values and institutions in the modern world.

Keywords: economic inequality; identity; cultural backlash; social networks; liberalisation; informational space.

Стаття надійшла до редакції 01.04.25

© Трачук С. В., 2025